

ונותנין למי שקונה אחר שעלה לספר תורה מי שבירך :

(ב) וקורין באחת וזאת הברכה כו'. ובמנהגים (שם) וחורר למעלה ומרבה בפרשיות כדי לקרות הרבה לכבוד התורה וקורין כל הנערים ביחד וקורין להן נדר המלאך הגואל וגו' (בראשית מח טז) וקורין חתן תורה וכו' ואחר כך חתן בראשית וכו' וכהן או לוי יכול לקנותו ועיין לעיל סימן קל"ה (אות ז). ומה שכתב וחוררין למעלה ומרבין בפרשיות כן הוא המנהג וכן כתב הריב"ש בתשובה סימן פ"ד ואין איסור בזה משום ברכה לבטלה דלא כרבינו אפרים שכתב המרדכי בפרק בני העיר בשמו דאסור בזה ועיין לעיל דינים אלו בהלכות קריאת ספר תורה. כתב המרדכי (בפ"ק) בהלכות קטנות (דף נ"ד ע"א) (סי' תתקנח) דשמנה פסוקים אחרונים שבתורה תלמיד חכם צריך לקרותן [א] ואין נוהגין כן אלא נוהגין שאף הנערים עולים לסיום התורה וקורין אותו העולה חתן תורה ואפשר דבזמן הזה דהחזן קורא הכל אין לחוש מי העולה מאחר שאינו קורא רק החזן וכל שכן דשאר הפוסקים לית להו כדברי המרדכי כמו שנתבאר לעיל סימן תכ"ח. מצאתי כתוב (מהרי"ל סדר תפלות חג הסוכות סי' טו הג"ה) כשאין להקהל אלא שני ספרי תורות קורין בראשונה וזאת הברכה ובשנייה בראשית וחוררין ולקוחין הראשונה וכן בכל מקום שזקוק לשלשה ספרי תורות ואין להם רק שנים עושין כסדר הזה :

(ג) ועושין משתה ושמחה כו'. וכתב באור זרוע שהמנהג שאותן שקונים חתן תורה וחתן בראשית המה עושים סעודות גדולות לכבוד התורה וכן מצינו בשלמה המלך שעשה משתה ושמחה לעבדיו לאחר שלמד חכמה כמו שנאמר (מל"א ג יב) הנה נתתי לך לב חכם וגו' ונאמר (שם טו) ויקץ שלמה והנה חלום וגו' ונאמר (שם) ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו. וכן הוא במדרש שיר השירים. כתב מהרי"ק שורש ט' בשם תשובת הגאונים דביום שמחת תורה נוהגין לרקוד אפילו זקנים בשעה שאומרים קילוסים לספר תורה אף על פי שאין מרקדין ביום טוב משום כבוד התורה נהגו היתר עכ"ל [ב]. וכתב מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ח) יש מקומות שנהגו שהתינוקות סותרים הסוכות ומבערים אותם בשמחת תורה ונותנים טעם להיתר זה אבל אבא מורי ז"ל כשהייתי נער מיחה בידי מלספור ביום טוב עכ"ל [ג] :

הלכות חנוכה

תרע ב (א) שריבוי הסעודות שמרבין כו'. וכתב מהר"א מפראג וז"ל אבל במרדכי הארוך כתב ובמגילת תענית (פרק ט) אמרו שקבעו יום טוב משום חנוכה המזבח וכן כתב אור זרוע (הל' חנוכה סי' שכא) וכן משמע במדרש (פסיקתא) רבתי פרשת בהעלותך (פסיקא חנוכה) והכא אומר שקבעוהו משום הנס וי"ל דמשום זה קבעו משתה ושמחה אבל להלל ולהודות קבעו משום נס וכן משמע מפירוש רש"י עכ"ל ואפשר שלזה נהגו במשתה ושמחה. ומצאתי בהגהות מנהגים (ר"א טירנא מנהג חנוכה ע"ב) כמו אות (ט) סעודת חנוכה רשות ולכך נהגו לומר מזמורים ולהרבות בו שבחות כדי שיהא כסעודת מצוה כן השיב מהר"ם עכ"ל. וכתב הר"ן פרק במה מדליקין דף (ע"ב) (י' דיבור ראשון) [שגזרו היונים על כל הבתולות שיבעלו להגמון תחלה] וע"י אשה אירע הנס [דאמרין במדרש] דבתו של יוחנן כהן גדול האכילה לראש האויבים גבינה לשיכרותו וחתכה ראשו וברחו כולם על כן נוהגין לאכול גבינה בחנוכה עכ"ל וכן כתב הכל בו (סי' מד ג ע"ג) :

ג (ב) אלא לחכם בפניו כו'. ויום השמועה כפניו דמי כמו שכתב המרדכי בפרק בתרא דמועד קטן (דף שצ"ד ע"ג) (סי' תתקט) וכמו שיתבאר ביורה דעה הלכות אבלות (סי' תא). מצאתי בקובץ אחד המנהג להתענות על אביו ועל אמו בחנוכה עד חצות עכ"ל ולא ראיתי שחוששין לזה. ועיין לעיל סימן תס"ח (אות ד) אי מתענין תענית חלום בחנוכה אי צריך למיתב תענית לתעניתו :

תרעא ג (א) ואפילו בני הבית רבים. כן כתבו התוספות דבהכי איכא היכרא כשמוסיף והולך אבל אי כל אחד מבני הבית ידליק אפילו אם יוסיף בשאר לילות ליכא היכרא שיאמרו שכן הרבה

ולא בשעת הקפה אלא אחר כך יתפוס הערבה לחוד בלא לולב כדי שיער שמצות היום בערבה עכ"ל והמנהג אינו כן אלא אוחזין ההושענות עם הלולב בשעת נטילת לולב והקפה וכן הוא במהרי"ל (שם סי' ה ע"ב שפכ) שהוא היה נוהג כן להחזיק הערבה עם הלולב בשעה שאומר ההושענות ומיהו בשעת חבטה חובטין אותה לבד ובוה יוצאין ידי חובתן כי זהו עיקר מצותה ומכל מקום נראה דאין צריך ליטלה עם הלולב כלל בשעת נטילת הלולב והנענוע בתפלת שחרית ועדיף שלא ליטלה מאחר שלא נזכר בשום מקום ליטלה עם הלולב :

ח כתב בהגהות אשר"י פרק בני העיר (סי' ב) הושענא שבלולב וכיוצא בה אסור לפסוע עליה אף על פי שזורקת:

ט כתב המרדכי סוף לולב וערבה דאסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה אם לא התנה עליה מעיקרא דלכולי יומא אתקצאי למצותה לאפוקי מאותן שצולין פירות בהן לאחר נטילה עכ"ל. וכן הוא בהגהות מיימוניות פרק ז' דהלכות סוכה. וכתבו עוד דריב"ק היה נוהג בערבה לחקן מעציה קולמסים לכתוב בהן והיה מבער בהן חמץ בפסח דהואיל ואיתעבד בה חדא מצוה לעבדי בה מצוה אחריתא עכ"ל וכן כתבו מהר"י ווייל (סי' קצא) ומהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ט. והל' המצות סי' כב) דאנשי מעשה נוהגין לאפות מצות בעצי הערבה וכן הוא בהגהות אשר"י בפרק בני העיר :

תרסא א ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכן כתב הר"ן אבל התוספות פרק המביא כתבו כדברי הר"ף :

תרסו א (א) צריך לפחות בה כו'. וכתב המגיד משנה בפרק ו' דהלכות סוכה (ה"א) דאם רצה לאכול בסוכה בשאר ימים אין צריך לפחות רק ביום שמיני דאחי למיטעי :

(ב) ומה יעשה להיכירא כו'. וכתבו הגהות מיימוניות (הל' סוכה פ"ו ה"ד אות א) דלהעמיד השולחנות והספסלים לצורך הלילה אסור דאין יום טוב מכין לחבירו וכן כתב מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ד ע"ב שעה). וכתב הכל בו (הל' סוכה סי' עא לה ע"ד) והר"ם היה נוהג בליל מוצאי סוכות לעלות לסוכה ליטול רשות ממנה ואמר יהי רצון שזוכה בשנה הבאה לישוב בסוכת לויתן :

תרסז א סוכה ונוייה כו'. עיין לעיל סימן תרל"ח :
ונראה דשרי כו'. כתב בית יוסף וכן דעת הר"ן וכן משמע מתוספות פרק קמא דסוכה :

תרסח א (א) יום שמיני חג העצרת. ובמנהגים (ר"א טירנא מנהגי שמיני עצרת ע"ב קלה) דאין אומרים חג אלא אומרים יום שמיני העצרת דלא מצינו דנקרא חג :

(ב) ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי כו'. וכתב המרדכי ע"ד פרק לולב וערבה בשם ראב"י דדוקא אכילה דאיכא היכרא דלא מברך כאשר עשה כל שבעת הימים ולא הוי כמוסיף אבל אסור לישן בה דנראה כמוסיף ונראה לי לומר אף לפי הטעם שכתבו הרא"ש ורבינו באכילה משום דלפעמים יושב בסוכה בלא מצוה מורים בשניה דאין דרך לישן בסוכה וביית יוסף כתב ואין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חלקו בכך עכ"ל אבל נוהגין כראב"י וכו"כ מהרי"ל (הל' חג הסוכות סי' ג ע"ב שעה) :

(ג) ומכריז משיב הרוח כו'. וכתב מהרי"ל (סדר תפלות חג הסוכות סי' יג) דשמש הכנסת יכריז קודם התפלה וכבר כתבתי כל דיניו לעיל סימן קי"ז :

תרסט א (א) ל"ה תשיעי כו'. ובמנהגים (ר"א טירנא מנהגי שמיני עצרת ע"ב קלה) ומפקינן בלילה כל הספרי תורות שבארון ושליח צבור אומר אנא יי וכו' יי אלהי הרוחות וכו' ומסבבין המגדל שבבית הכנסת והעם הולכין אחר הספרי תורות ואז גוללין ומחפשיין בזאת הברכה בספר תורה ראשונה ובשנייה בראשית ובשלישית ביום השמיני בפרשת פנחס ומזמרינן זמירות ואחר כך עומדין עם הספרי תורות והשליח צבור אומר התקבצו מלאכים וכו'. והמנהג אינו כן עכשיו אלא קורין כל הנדרים שבתורה כליל שמחת תורה וקונין הנדרים

הגהות והערות

תרסט א [א] מה שכתב הדרכי משה בענין שמונה פסוקים אחרונים תלמיד חכם צריך לקרותן מקור הרבר הוא בגמרא בבא בתרא טו ע"א ומנחות ל ע"א, ובגמרא איתא שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן ע"ש ובראשונים מצינו חמשה פירושים בכוונת הגמרא שאמרו "יחיד", ואחד מהם הוא פירוש המרדכי בהלכות קטנות שם שתלמיד יקרא אותם ועיין בגמרא תענית י ע"א שיחיד נקרא תלמיד חכם ועיין ביכורי יעקב : [ב] עיין גם לעיל סימן שלט קיג ע"ב בית יוסף ד"ה וכתב מהר"י קולון ז"ל : [ג] עיין ביכורי יעקב סק"ה שהקשה דאדרבה במהרי"ל כתוב איכא שאין למחות התינוקות אלא בימי בחורו כאשר הגיע למצות מחה בידו. ע"ש שמביא כל דברי מהרי"ל :

סימן תרעא – תרעב

בני אדם יש בבית עכ"ל אבל מדברי הרמב"ם נראה דאם רבים בני הבית מדליק כל אחד בליל ראשון נר אחד ומוסיף והולך עד שבאחרונה יהיה שמנה וכן המנהג. וכתב מהר"א מפראג דלדין שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה בני אדם בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית אף לדעת התוספות מנהגינו נכון ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח ויכיר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא היכרא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכולי עלמא:

ד דהא מילתא דפסיקא כו'. וכתב בית יוסף והר"ן כתב בשם בעל העיטור כדברי הרא"ש ומה שכתב רבינו דמה גבול יש כו' י"ל דשיעור הרחקת אצבע שאמרו בפתיחות בינונית ולפי אותו ערך צריך להוסיף ריחוק בגסות ולמעט ריחוק בדקות עכ"ל וכתב בהגהות מיימוניות בשם הסמ"ק (סי' רפ' הגהות סמ"ק אות ג') דאין להדליק נרות חנוכה בעיגול כמו שעושין בנרות של בית הכנסת שנועצים מסמרים בעיגול דהוי כמדורה אך יש לקבען בשורה בלא עיגול עכ"ל. ובמהרי"ל (הל' חנוכה עמ' תה אות ו') כתב שראה נרות חנוכה של בית הכנסת שהיו תחובים שלא כסדר רק אחד יוצא ואחד נכנס וצוה לזקפן כשורה בשורה שלא יהא כמדורה עכ"ל. וכתוב בתרומת הדשן סימן ק"ה דמותר להדליק בפמטות שקורין בלא לאמפ"א ולא הוי כמדורה הואיל וכל אחד מובדל מחבירו לא מקרי מדורה עכ"ל. כתוב בפסקי מהרי"ל וייל (דיני והלכות) סימן ס"ה נוהגין לעשות נרות של חנוכה שמדליקין בבית הכנסת ומדביקין ארבע או חמש ביחד ומדליקין אותו לנר אחד ואסרתי דהוי כמדורה ואפילו לנר אחד אינו עולה עכ"ל. וכן מצאתי כתוב כשמדליקין נרות של שבת או של יום טוב או של חנוכה ותוחבין הנרות סמוכים זו לזו עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעוה מחום החמימות גם נכפלות ונופלות לא קיימו מצות הנר של שבת או יום טוב או חנוכה עכ"ל אור זרוע (הל' חנוכה סי' שכו) :

ו (ב) ומצוה להניחה בפחות מעשרה כו'. כתב בית יוסף וכן הסכימו הפוסקים וכן נהגו המדקדקים דלא כמדרכי שכתב דעכשיו שהרגילו להניחו בפנים אין קפידא אם מניחה למעלה מעשרה עכ"ל: **למעלה מעשרים פסולה**. כתב בית יוסף וכתבו התוספות שאם הניחה למעלה מעשרים אמה ומיעטה והניחה כמו שהיא דולקת לא עשה כלום דהדלקה עושה מצוה אלא יכבנה וימעטנה ויחזור וידלקנה: **כדאמרינן גבי פוכה כו'.** וכתב מהר"א מפראג היינו למאן דאמר (סוכה ב.) דסוכה גבוהה יותר מעשרים אמה פסולה משום דלא שלטא בה עינא ולהכי אם הסכך מגיע לדפנות כשרה והיא סברת רבה אבל לדין דקיימא לן כרבא דאמר טעמא דפסולה משום דהויא דירת קבע ואנן בעינן דיהא דירת עראי בכל ענין פסולה וכן פסק הספר לעיל סימן תרל"ג (שלט.) :

ז בטפח הסמוך לפתח כו'. וכתב במהרי"ל שהיה נוהר להניחה בטפח הסמוך לפתח אף על גב דהאידינא מדליקין בפנים וכן כתב מהר"א בתרומת הדשן סימן ק"ו דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח בשמאל אם יש לפתח מזוזה ואם אין לה ידליק בימין והביא ראיה ממדרכי דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח וכן משמע לקמן סוף סימן זה מדברי הטור אמנם מדברי הגהות מהר"א פראג שכתבתי לעיל (אות א') משמע דאין לחוש ומדרכי אין ראיה לדין כמו שאכתוב בסמוך א"י"ה (אות ד' ד"ה כיון) לכן אין נוהרין בזה רק המדקדקים :

ז ומדליקין בבית הכנסת כו'. וכתב ריב"ש סימן קי"א דטעמא כדי לפרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דראש חדש אף על פי שאינו אלא מנהג ומכל מקום באותה הדלקה של בית הכנסת אין אדם יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כל אחד בביתו עכ"ל. וכתב הכל בו (סי' מד' ד.) דהמנהג להדליק בבית הכנסת בין מנחה למערב ובערב שבת מדליקין אותה קודם תפלת מנחה וכן כתב אבודרהם (עמ' רא ד"ה ומה שנהגו) וכן הוא במהרי"ל (הלכות חנוכה עמ' תד אות ד') ואין אנו נוהגין כן אלא אף בערב שבת מדליקין

בין מנחה למערב. וכתב עוד מהרי"ל (הלכות חנוכה עמ' תו אות ו') כשרבו ימי חנוכה ורבו הנרות היה השליח צבור מדליק וכדי שלא יאחר בהדלקה נוטל שמש העיר הנר מידו ומדליק הנרות הנשארים והשליח צבור חוזר למקומו ומחלל בעוד שהשמש מדליק :

מניחו לדורו. וכן כתב המנהגים (ר"א טירנא ריש הל' חנוכה) דלא כמנהגי ברי"ן שהיו נוהגין להעמידן בצפון לשמאל החזן. וכתב בתרומת הדשן סימן ק"ד ריש לסדרן בדרום ממזרח למערב ויש מקומות שנהגו לסדרן מדרום לצפון והדבר הזה תלוי בפלוגתא דתנאי בנרות המנורה כיצד היו עומדים ונהרא נהרא ופשטא וככ"י והמנהג הפשוט לסדרן ממזרח למערב וכן המנהג בגלילותינו :

ח (ד) צריך להדליק בשני פתחים כו'. וכתב הר"ן דף ק"ח ע"א מאחר דאינו מדליק בשתייהן רק משום חשדא אינו מברך רק אחד פתחא וכן כתב הכל בו (שם ג') וכתב עוד אף אם השני פתחים מרוח אחת אם השני פתחים פתוחים לשני בתים אף על פי ששתייהן של אדם אחד אפילו הכי מדליק בשתייהן משום חשדא :

כיון שמדליקין בפתח הבית כו'. נראה דבימי רבינו בעל הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא היכרא וכן כתב בתולדות אדם וחיה נתיב ט' חלק א' (סא:) וזה לשונו ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לרשות הרבים ויש שנוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גוים וגנבים ועוד דאין רגילין לקבוע מזוזה בפתח הפתוח לרשות הרבים משום גוים שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל עכ"ל ולזה איכא היכרא לעוברים ושבים אף על גב דמדליקין בפנים אבל בזמן הזה שמדליקין בבית החורף דהיינו בפנים ממש וידוע ששם ליכא היכרא לעוברים ושבים כלל אפילו אם יש לבית הרבה פתחים אין צריך להדליק רק באחד וכן הוא המנהג ונראה דמטעם זה אין נוהרין גם כן להדליק בטפח הסמוך לפתח דמה לי סמוך לפתח או רחוק ממנה מאחר שאין היכרא רק לבני אדם שהם בחדר שמדליקין שם והם יודעין דלשם חנוכה נדלק שם כן נראה לי :

תרעב (א-ב) מוסף שקיעת החמה כו'. כתב הר"ן פרק במה מדליקין (ד' ק"ז ע"א) אם הדליקו קודם לכן ודולקת אחר שקיעת החמה יוצא דאם רוצה להקדים מקדים אבל בעל הלכות גדולות כתב דאין להקדים וכן כתב הרמב"ם וכתב בית יוסף בשם מהרי"א אבוהב שכתב בשם ארחות חיים דאפילו אם הדליק בחול מפני שהוא טרוד מפלג מנחה יוצא מיהו צריך ליתן בה שמן שידלק עד חצי שעה בלילה עכ"ל:

צריך לתת בו שמן כזה השיעור. וכתוב בהגהות סמ"ק (סי' רפ' אות א') פירש רבי שמשון דגם עכשיו היה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל. ובקובץ אחד מצאתי כתוב (מנהגי מהר"ש אוסטרין סי' תקמ) וזה לשונו בספרים אחרים מצאתי כתוב דבזמן הזה אין שיעור לנרות חנוכה ומהאי טעמא אמר שמי שרוצה לזקק נרות קטנים אף על פי שאין דולקים כי אם זמן מועט ואפילו הכי [אין] אן נכון ליקח מעט שיעור לנר עכ"ל מצאתי. ונראה דאף רבי שמשון לא קאמר לעשות פתילות ארוכות אלא כשיעורן ולאפוקי מדעת זה שמצאתי אבל לא קאמר דבזמן הזה יעשה פתילות ארוכות יותר מכשיעור וכן משמעות לשונו דכתב גם עכשיו כמו בימיהם ודלא כרבים הנוהגים לעשות נרות שדולקים עד חצי הלילה והוא ללא צורך וגם אין בו הידור מצוה דהא לאחר שיעורן מותר בהנאה ולא שייך הידור מצוה אלא בשעת המצוה ואין ראיה מנרות חנוכה של בית הכנסת שהמנהג לעשותן רק גדולות דשאני התם דאיכא מצוה להדליק נרות כל היום כן נ"ל :

ב וכן יכול להשתמש כו'. ובמדרכי ריש במה מדליקין (סי' רסה) ואני מדרכי קשה לי דהא אמרינן הותר ביום ח' עושה לו מדורה וכו' ותיירץ מוה"רם דהתם מייירי שלא נתן בו אלא כשיעור עכ"ל וכן כתבו הגהות מיימוניות (פ"ד ה"ה אות ד'). כתב הרשב"א בתשובה (ח"א) סימן תקל"ט והביאו הר"ן ריש במה מדליקין (ט. ד"ה שמע מיניה) אם לאחר שהדליק בא לתקנה וכבה בשוגג אין זקוק לה ואם רוצה לחזור ולהדליקה אין מברך עליה דמצות הדלקה כבר עברה עכ"ל. ובתרומת הדשן סימן ק"ב דאף בערב שבת כשמדליק קודם בין השמשות אם כבתה אין זקוק לה :

הגהות והערות

תרעב [א] עיין מש"כ בהגהות והערות בב"ח סימן זה אות ז: